

OKUL -AİLE İŞBİRLİĞİNE İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA¹ **(İstiklal İlköğretim Okulu Örneği)**

A STUDY ON THE COOPERATION BETWEEN THE SCHOOL AND PARENTS **(İstiklal Primary School Sample)**

M. Cevat YILDIRIM

İnönü Üni. Sosyal Bilimler Ens. EYD Bilim Dalı Doktora Öğrencisi

mcevatyildirim@gmail.com

Doç. Dr. Burhanettin DÖNMEZ

İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

bdonmez@inonu.edu.tr

Öz

Bu çalışmada, okul-aile işbirliğine ilişkin öğretmen ve veli görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme ve doküman incelemesi teknikleri kullanılarak veri çeşitlenmesi yoluna gidilmiştir. Her sınıf düzeyi için birer sınıf rehber öğretmeni, okul rehber öğretmeni ve her sınıf düzeyi için birer veli olmak üzere toplam 17 kişiyle yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Doküman incelemesi kapsamında okul-aile işbirliğine ilişkin mevzuat ve okul-aile işbirliğine ilişkin toplantı tutanakları incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre okul-aile işbirliği öğrenci başarısında önemli rol oynamaktadır. Velilerle iletişim kurmanın değişik yöntem ve teknikleri vardır. Söz konusu yöntem ve tekniklerden yüz yüze görüşmenin daha etkili olduğu ancak en iyi yöntem ve tekniğin duruma göre değişebileceği vurgulanmıştır.

Anahtar sözcükler: Okul yönetimi, veli katılımı, okul-aile işbirliği.

Abstract

The aim of this study is to identify the views of teachers and parents on school family co-operation. Case study which is one of the qualitative research designs was used in this study. Various resources were used for data triangulation such as semi-structured interviews and content-analysis. Semi-structured interviews were conducted with 17 subjects who were guidance teachers of classes, school guidance teacher and parent for each class level. Legislation and minutes of the meeting on school family co-operation were used in terms of content-analysis. It's concluded that school family co-operation plays an important role on student achievement. There are various methods and techniques of communicating with parents. Among these methods and techniques, one-to-one interviews with parents is regarded to be relatively more effective than other methods and techniques however the best method and technique depends on different situations.

Key Words: School administration, parent participation, school family co-operation.

¹ Bu çalışma 27-29 Nisan 2007 tarihlerinde yapılan "6. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu"nda sunulan sözlü bildirinin gözden geçirilmiş ve bazı düzeltmeler yapılmış halidir.

GİRİŞ

Okullar toplumsal açık sistemlerdir (Aydın, 2005, 161; Sarıtaş, 2005, 234). Açık sistem yaklaşımına göre okullar, belirli bir sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi bir çevre içinde yer alır. Okullar bu çevre ile karşılıklı etkileşim içindedir (Şişman, 2002, 192). Başka bir ifadeyle açık sistemler, dinamik yapılarıyla hem çevrelerini etkiler hem de çevrelerinden etkilenirler. Bu nedenle okul, çevreden ayrı düşünülemez. Okulun yaşamını sağlıklı olarak sürdürebilmesi büyük ölçüde elverişli bir çevreye bağlıdır. Okul ile veliler arasında kurulacak sağlıklı bir iletişim, sağlıklı bir çevrenin de önkoşuludur.

Aile ile iletişim kurmanın çeşitli yolları vardır: Bunlar telefonla görüşme, telefona mesaj gönderme, aileye mektup gönderme, e-posta gönderme, veli toplantıları yapma, aileyi ziyaret etme, aileye karne verme, okul gazetesi çıkarma, kutlama kartları, veli panosu, ödev defterleri gibi yollardır (Çelik, 2005, 162; Tutkun ve Köksal, 2002, 220–221).

Okullar 1980'li yıllardan itibaren okul-aile işbirliğini zenginleştirecek sistemler geliştirmeye başlamışlardır (Demirbulak, 2000). Eğitim bilimleri alanında yapılan araştırmaların birçoğunda okul başarısı üzerinde okul-aile dayanışmasının önemli bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır (Çelenk, 2003, 28; Gümüşeli, 2004). Ailenin okulla ilişkileri; okulla işbirliği yapması, okul süreçlerine katılımı ve okula desteği, her ülkede üzerinde önemle durulan konulardan biridir (Şişman, 2002, 198).

Zorunlu eğitim süresi geçmişe oranla daha fazla olmakla birlikte, öğrencinin okulda geçirdiği zaman çevrede ve ailede geçirdiği zamana göre hala çok kısadır. Bu nedenle, okulda geçirilen sürenin daha iyi değerlendirilebilmesi için okulların ailenin desteğine ihtiyacı vardır (Sarıtaş, 2005, 234; Tutkun ve Köksal, 2002, 216).

Ailenin, çocuğun fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişiminde ve okul başarısında önemli bir yeri vardır. Çocuğun söz konusu yönlerden sağlıklı bir biçimde gelişebilmesi, aile ortamıyla yakından ilgilidir (Şişman, 2001, 54–55). Okulun öğrenciye istenilen davranışları tek başına kazandırması olanaksızdır. Kazandırılan davranışlardan önemli bir bölümü ailenin katkısı ile oluşur (Gümüşeli, 2004). Okuldaki eğitim etkinlikleri evde anne-babalar tarafından desteklenmediği sürece okul eğitiminde başarıya ulaşmak çok zordur (Çelenk, 2003, 30). Okul ile ailenin öğrettikleri arasında çelişki olursa, bu durum öğrencinin başarısını olumsuz yönde etkiler (Fidan ve Erden, 1993, 73).

Çocukların eğitiminde okul, aile, çevre, öğretmen ve eğitim sistemi gibi birçok etken etkilidir (Kolay, 2004). Okul ve aile, öğrenci için bir eğitim ve öğrenme yeridir. Dolayısıyla bu durum iki kurumun işbirliği yapmalarını zorunlu kılmaktadır (Şişman, 2002, 193).

Diğer taraftan, *Milli Eğitim Mevzuatı*nda okul-aile işbirliğine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1. Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 16. maddesinde "Eğitim kurumlarının amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak için okul-aile arasında iş birliği sağlanır. Bu amaçla okullarda okul-aile birlikleri kurulur." ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca öğrenci velilerinin hiçbir surette bağış yapmaya zorlanamayacağı vurgulanmıştır.
2. Milli Eğitim Bakanlığı Okul-Aile Birliği Yönetmeliği'nde "Okul ile aile arasında bütünlüşmeyi gerçekleştirmek, veli ve okul arasında iletişimi ve işbirliğini sağlamak, eğitim-öğretimi geliştirici etkinlikleri desteklemek, maddi imkânlardan yoksun öğrencilerin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak ve okula maddi katkı sağlamak üzere" okul-aile birliğinin kurulacağı hükmüne yer verilmiştir.
3. Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nde "Her öğrencinin bir velisinin bulunması zorunluluğu, okula geç gelme sorununun veli-öğretmen-okul rehberlik servisi-okul yönetiminin işbirliği ile giderilmesi, yazılıya girmeyen öğrencilerin durumlarının velilere bildirilmesi, okul ile ailenin işbirliğinin sağlanması, Okul Gelişim Yönetim Ekibinin kurulması, Öğrenci Davranışlarını Değerlendirme Kurulu'nda okul aile birliği başkanının yer alması, 6-8. sınıf öğrencilerinin olumsuz davranışlarının önlenmesinde veli ile görüşme aşamasına yer verilmesi" gibi konulara yer verilmiştir.
4. Öğrenci ve velinin okulun işleyişine etkin katılımlarının sağlanması, velilerin öğrencileri ile ilgili bilgilendirilmesi, öğrencilerin ve velilerin okulun performans değerlendirilmesi sürecine etkin katılımlarının sağlanması, okulun tüm imkânları ile çevreye açılması, veli ve öğrenci beklentilerinin sisteme dâhil edilmesi gibi amaçları gerçekleştirmek üzere 2005/92 nolu genelge ile Öğrenci-Veli-Okul Sözleşmesi yürürlüğe konulmuştur. Söz konusu sözleşme; okulun, öğrencinin ve velinin hak ve sorumluluklarını ihtiva eden üç bölümden oluşmaktadır.
5. İlköğretim Genel Müdürlüğü'nün 2006/36 nolu genelgesinde "Öğrenci-Veli-Okul İlişkileri" ile ilgili esaslara yer verilmiştir. Çocuğun sorunlarının kronikleşmeden çözülebilmesi ve öğrenci başarısının artırılmasında okul ve veliler arasındaki etkin ve olumlu bir iletişim başat rol oynar. Bu iletişimin pekiştirilmesi için "okulda veli ve öğrencilerle görüşmelerin yapılacağı bir mekânın

oluşturulması, veli ve öğretmen görüşme günlerini gösteren bir çizelgenin hazırlanarak veli ve öğretmenlere duyurulması, önemli gün ve haftalarda yapılacak etkinliklerde velilerin görev almalarının sağlanması, velilerin ziyaret edilmesi, öğretim yılı boyunca her velinin en az bir defa sınıf ortamına katılarak dersi izlemesi için davet edilmesi” gibi etkinliklerin gerçekleştirilmesine ilişkin hükümler yer almaktadır.

6. Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği’nde velilerin katılımına yer verilmiştir. Sosyal Etkinlikler Kurulu’nda diğer üyelerle birlikte okul-aile birliğini temsilen iki veli ve kulüp temsilcilerinin aralarında seçecekleri üç öğrenci de yer almaktadır. Ayrıca sosyal etkinliklerle ilgili projelerin hazırlanmasında ve proje uygulanması sırasında öğretmenlere yardımcı olacak gönüllü velilerin seçilebileceği vurgulanmıştır.

Bu bilgiler ışığında okul-aile işbirliğine ilişkin derinlemesine verilere ulaşabilmek için nitel bir araştırmanın yapılmasının yararlı olacağı düşünülmüştür. Bu amaçla, nitel bir bakış açısıyla öğretmen ve velilerin görüşlerinin alınması yoluna gidilmiştir.

Amaç

Bu çalışmada “okul-aile (veli) işbirliğine ilişkin öğretmen ve veli görüşleri”nin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Okul-aile işbirliğini gerektiren etkenler nelerdir?
2. Velilerle iletişim kurmada hangi yöntem ve teknikler kullanılmaktadır?
3. Okul-aile işbirliğinin sağladığı/sağlayacağı yararlar nelerdir?
4. Okul-aile işbirliğini engelleyen etkenler nelerdir?
5. Etkili bir okul-aile işbirliğinin gerçekleştirilmesi için neler yapılmalıdır?

YÖNTEM

Bu bölüm üç alt başlıkta ele alınmıştır.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırmanın geçerliğini artırmak amacıyla veri çeşitlemesi yoluna gidilmiştir. Bu bağlamda, yarı yapılandırılmış

görüşme ve doküman incelemesi teknikleri kullanılarak veriler elde edilmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini artırmak için öğretmen ve veli görüşme formları uzman görüşüne sunulmuştur. Bir öğretmen ve bir veli ile ön uygulama gerçekleştirilmiş, gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra asıl görüşmeler yapılmıştır.

Örneklem

Bu araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden tipik durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma yapılan okulun sınıf mevcutları, velilerin sosyo-ekonomik durumları kent ortalamasına yakındır. Eskişehir ili genelinde 2005–2006 Öğretim Yılı verilerine göre ilköğretim okullarında bir sınıfa düşen ortalama öğrenci sayısı 30'dur (<http://eskisehir.meb.gov.tr/istatistik.html>). Araştırmanın yapıldığı ilköğretim okulunda ise bir sınıfa düşen ortalama öğrenci sayısı 26'dır.

Araştırmada tipik durum örnekleme yönteminin tercih edilmesinin nedeni, örnek ve bakış açısı oluşturulması yoluyla deneyim kazandırma işlevinin yerine getirilmesi ve ortalama durumları çalışarak belirli bir alan hakkında bilgi sahibi olmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Araştırmada genelleme amacı güdülmemiştir. Derinlemesine bilginin elde edilmesi temel alınmıştır.

Eskişehir İstiklal İlköğretim Okulu'nda, her sınıf düzeyinde bir sınıf öğretmeni, okulun rehber öğretmeni ve her sınıfın sınıf veli temsilcisi olmak üzere toplam 17 kişiyle 22 Ocak 2007- 25 Ocak 2007 tarihleri arasında yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Görüşlerine başvuru yapılan öğretmenlere ilişkin bilgiler Çizelge 1'de verilmiştir:

Çizelge 1. Görüşlerine Başvuru Yapılan Öğretmenlere İlişkin Bilgiler

Öğretmenin;					
Adı	Cinsiyeti	Meslekteki Kıdemi (Yıl)	Çalıştığı Okuldaki Kıdemi (Yıl)	Mezun Olduğu Bölüm	Öğrenim Durumu
A1	K	8	4	Sınıf Öğrt.	Lisans
A2	K	11	8	İşletme	Lisans
A3	K	11	4	Kimya	Lisans
A4	K	5	1	Sınıf Öğrt.	Lisans
A5	K	13	10	Sınıf Öğrt.	Lisans
A6	K	11	3	Resim Öğrt.	Lisans
A7	K	4	2	İngilizce	Lisans
A8	E	9	5	Beden Eğt. Öğrt.	Y. Lisans
A9	K	7	3	Rehber Öğrt.	Lisans

Görüşlerine başvuru yapılan sınıf veli temsilcilerine ilişkin bilgiler Çizelge 2'de verilmiştir:

Çizelge 2. Görüşlerine Başvurulan Sınıf Veli Temsilcilerine İlişkin Bilgiler

Sınıf Veli Temsilcisinin;				
Adı	Cinsiyeti	Öğrenim Durumu	Daha Önce Sınıf Veli Temsilciliğini Yapma Süresi (Yıl)	Velisi Bulunduğu Öğrenci Sayısı
B1	K	Lise	2	2
B2	K	Lise	-	1
B3	K	İlkokul	1	1
B4	K	İlkokul	2	2
B5	K	Lise	-	2
B6	K	İlkokul	-	2
B7	K	İlkokul	3	2
B8	K	İlkokul	2	2

Doküman incelemesi kapsamında ise okul-aile işbirliğine ilişkin mevzuat ve okul-aile işbirliği ile ilgili yapılan çalışmaların toplantı tutanakları ele alınmıştır.

3. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırmanın alt amaçları ayrı ayrı çözümlenmiştir. Verilerin içerik analizi yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeye katılan öğretmenler ve okul müdürü odyo teybin kullanılmasına izin vermişlerdir. Sözel olmayan ifadeler için not alma yoluna gidilmiştir. Kayıtlar, sonradan yazılı doküman haline getirilmiştir. Velilerle yapılan görüşmede velilerin olumsuz etkilenmemesi amacıyla odyo teyp kullanılmamıştır. Öğretmenlerin ve velilerin adları kodlanmıştır. Öğretmenlerin adları A1'den başlamak üzere A9'a kadar, velilerin adları ise B1'den başlamak üzere B8'e kadar kodlanmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde bulgular beş tema halinde öğretmen ve veli görüşleri açısından ayrı ayrı değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

1. Okul-Aile İşbirliğini Gerektiren Etkenler

Okul-aile işbirliğini gerektiren etkenlere ilişkin öğretmen ve veli görüşleri aşağıda ele alınmıştır:

Öğretmen Görüşleri.- Aileler eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır. Eğitimin önemli bir ayağı konumundadırlar (A3) . Çocuğun eğitiminde öğretmen ya da okul tek başına yeterli değildir. Öğretmenin tek başına başaramayacağı birçok konu vardır. Okul istedik davranışların kazandırılmasında velinin

desteğini almak zorundadır (A2, A4). Öğrencinin mutluluğu ve başarılı olması büyük ölçüde okul-aile işbirliğine bağlıdır (A1-A9) . Çünkü çocuğun yaşamı sadece okulla sınırlı değildir. Çocuk, zamanının büyük bir bölümünü evde geçirir (A6, A9).

Okul, çocuğu psikolojik, sosyal ve kültürel yönleriyle tanımak durumundadır (A5, A7, A9). Okul, velilerin sosyo-kültürel durumlarını bilmezse, eğitim ile ilgili düzenlemeleri yapmakta zorlanır. Bu durumda okul karanlıkta göz kırpmış olur. Eğer okul aile ile işbirliği içindeyse neyin, nerede ve nasıl yapılacağı ile ilgili daha bilinçli hareket edecektir (A7). Okulun fiziksel koşullarının iyileştirilmesi, çevreye tanıtılması (A8) ve öğrencilerin sorunlarının çözümüne yönelik önlemlerin alınmasında da okul-aile işbirliği gereklidir (A5, A6).

Kısacası okulun, çocuğun aile yapısını tanıyabilmesi, velinin ise çocuğunun okuldaki durumundan haberdar olması okul-aile iletişimine bağlıdır (A1-A9) .

Veli Görüşleri.- Çocuklar günlük zamanlarının önemli bir bölümünü okulda geçirmektedirler (B1, B2, B4). Velinin, çocuğunun okuldaki durumundan haberdar olmasının ve çocuğun problemlerinin giderilmesinin önemli yollarından birisi okul-aile işbirliğidir (B1, B2, B4, B6, B8). Aile ile okul iki farklı göz gibidir; bazen ailenin göremediklerini okul görür, bazen de okulun göremediklerini aile görür (B2). Bu işbirliği öğrenci başarısının artması, çocuğun davranışlarında olumlu değişmelerin oluşması ve bunun sonucunda da çocuğun mutluluğu için gereklidir (B1-B8). Çünkü bu işbirliği ailenin yönlendiricilik özelliğini olumlu yönde etkiler (B6). Çocuk ailesinin desteğini hisseder, çocuğun kendine olan güveni artar (B1, B3) ve motive olur (B5). Ayrıca okulun finansmanı (B6), başarısı ve bizim okul anlayışını içeren ortak bir okul kültürünün oluşması için de okul-aile işbirliği gereklidir (B7).

Öğretmenlerin ve velilerin okul-aile işbirliğini gerektiren etkenlere ilişkin görüşleri arasında tutarlık olduğu görülmüştür.

2. Velilerle İletişim Kurma Yöntem ve Teknikleri

Velilerle iletişim kurma yöntem ve tekniklerine ilişkin öğretmen ve veli görüşleri aşağıda belirtilmiştir:

Öğretmen Görüşleri.- Velilerle iletişim kurmada yüz yüze görüşmeler, telefonla görüşme, veli toplantıları (A1-A9), haftalık görüşme saati (A1, A2, A3, A4, A5, A7), öğrencinin defterine not yazma (A2, A4), aylık toplantı (A3, A5), veliyi okula davet etme (A5, A6), ev ziyareti (A5, A9), sınıf eğlenceleri (A1) gibi yöntem ve teknikler kullanılmaktadır. Sınıf veli toplantıları her dönem birer defa

olmak üzere yılda en az iki defa yapılır. (A1-A9). Hatta zaman zaman sınıf veli toplantıları ayda bir defa yapılır (A2, A3, A4, A5). 6–8. sınıf rehber öğretmenleri haftalık görüşme uygulaması başlattıklarını ancak velilerin bu görüşmelere katılmadıklarını vurgulamışlardır.

Öğretmenler velilerle iletişim kurmada en çok tercih ettikleri yöntemin bireysel görüşmeler olduğunu vurgulamışlardır. Bunun tercih edilmesinin nedeni bireysel görüşmelerde veliye daha fazla zaman ayrılabilmesidir. Veli kendisini daha rahat ifade edebilmektedir. Bu yöntemde vücut dili kullanılabilir. Veliler resmi toplantı havasından uzaklaştırıldıklarından; duygularını-düşüncelerini ve çocuklarının sorunlarını daha rahat dile getirebilmektedirler (A1, A2, A4, A6-A9). Bir öğretmen ise velilerle iletişim kurmada en çok tercih ettiği yöntemin veli toplantısı olduğunu vurgulamıştır. Özellikle belli bir konuda velilerin karara katılımlarının sağlanması açısından bu yöntem önemlidir (A5). Başka bir öğretmen ise veli toplantılarının verimli olmadığını dile getirmiştir. Çünkü veliler pasif dinleyici konumuna düşmektedirler (A6). Haftalık veli görüşmelerinin yapılması; kendisiyle işbirliği yapılan velinin periyodik olarak çocuğundan haberdar olması açısından önemlidir (A3).

Ev ziyaretleri de; ortamın daha rahat olması ve öğrencinin yaşadığı çevrenin görülmesi bakımından önemli bir etkiye sahiptir (A4, A5 A6, A8). Bu yolla, zaman bulamama ve derslerin aksamaması gibi problemler de ortadan kaldırılmış olur (A6). Veliler ev ziyaretinden hoşlanmakla birlikte, bu yöntem belli bir aşamaya kadar faydalıdır (A4). Telefon görüşmeleri ise mesajların anlaşılmasını sınırlandırmaktadır (A1, A2, A6-A9)

Velilerle iletişim kurma yöntem ve tekniklerinin seçimi çok önemlidir. Veli ve öğretmen için uygun yöntem seçilmelidir. Velilerle iletişim kurma yöntem ve tekniklerinin başarısı duruma göre değişebilir, aynı yöntem ya da teknik her zaman başarılı olmayabilir (A2, A7, A9). Önemli olan amaca hizmet edecek yöntem ve tekniğin seçilmesidir (A9). Bir durumda etkili olan bir yöntem başka bir durum için etkili olmayabilir.

Okul düzeyinde okul-aile işbirliğinin geliştirilmesi için velilerle tanışma amaçlı çay saati, yılsonu sergisi, panayır, gezi, belirli gün ve haftalar gibi etkinliklere velilerin katılımı sağlanmakta ve onlara yönelik seminerler düzenlenmektedir (A1- A9).

Öğrencilerin sınıf düzeyleri yükseldikçe velilerle olan iletişim azalmaktadır. Bunun nedeni ise öğrencilerin güven duygularının gelişmesi ve velilerin öğrencilerin büyüdüklerine olan inançlarıdır. Okul-aile iletişiminin 1-3. sınıflarda maksimum düzeyde olduğu söylenebilir (A1-A5, A9, A9).

Veli Görüşleri.- Öğretmen-veli iletişimde veli toplantıları, bireysel görüşmeler, veli toplantıları (B1-B8), telefon görüşmeleri, haftalık görüşmeler (B1-B5), ev ziyareti (B4), sınıf eğlenceleri (B1, B5), ara karne (B6), öğrenciyle haber yollama gibi yöntem ve teknikler kullanılmaktadır (B3, B5). Veliler genellikle bireysel görüşmeler (B1-B5, B7), veli toplantıları (B1, B2, B6, B8), haftalık görüşme saati yoluyla öğretmenlerle iletişim kurmaktadır (B1-B4). Öğretmen-veli iletişimde bireysel görüşmelerin daha etkili olduğu söylenebilir. Çünkü telefonla anlatılamayacak birçok konu bireysel görüşmelerde dile getirilebilir. Bireysel görüşmelerin anlaşılabilirlik düzeyleri daha yüksektir (B1-B5, B7, B8). Veli toplantılarının da çeşitli açılardan etkili olduğunu söylemek mümkündür. Veli toplantıları velilerin kaynaşmasına olanak sağlar (B2).

Okul-veli iletişimde öğretmenler velilere samimi davranmaktadırlar. Jest ve mimikleri ile veliye değer verdiklerini gösterirler (B1-B7). Öğretmenler bazı konularda velileri karar sürecine katarlar (B3). Ancak bütün öğretmenlerin samimi olduklarını söylemek zordur. Bazı veliler azarlanma, şikâyet gibi kaygılarla bazı öğretmenlerin yanına gitmekten çekinmektedirler (B4, B7, B8). Bazı öğretmenler ise velileri başından savma yoluna gitmektedirler (B8). Bir veli “Bizim okulumuzda okul-aile işbirliği çok iyidir. Samimi bir hava vardır. Bazı okullarda veliler okula telefon bile açamıyorlar” görüşünü dile getirmiştir (B5). Görüşmeye katılan tüm veliler (B1-B8) “Okul yöneticilerimiz velilere çok samimi davranmakta ve velilere değer vermektedirler. Öğrenciler ve veliler kendilerini rahat bir şekilde ifade edebilmektedirler” görüşüne vurgu yapmışlardır.

Okul düzeyinde ise okul-aile işbirliğinin geliştirilmesi için panayır, törenler, seminerler, okul-aile birliği toplantıları, tanışma çayı toplantısı gibi etkinlikler yapılmaktadır. Bu etkinliklere velilerin katılımı sağlanmaktadır. Yılda en az iki defa okul-veli toplantısı yapılır. Her dönem birer defa olmak üzere en az iki defa sınıf veli toplantısı yapılır (B1-B8). Hatta bazen ayda bir defa sınıf veli toplantısı yapılır (B2-B4).

Öğrencilerin sınıf düzeyleri yükseldikçe öğrenci velilerinin okul ile olan iletişimleri azalmaktadır. Çünkü velilerin çocuklarının büyüdüklerine ve çocukların kendi sorunlarını tek başlarına çözebileceklerine olan inançları artmaktadır. 1-3. sınıflarda okul-aile ilişkileri daha yoğun olduğu söylenebilir (B1, B3-B8). Birinci kademedeki genel olarak çocuğun bir öğretmeni olduğundan iletişim daha

kolay gerçekleşir. Veliler üst sınıflarda birden çok öğretmenle görüşmek zorundadırlar (B4). Ancak, bazen bu ilişki giderek artmaktadır. Çünkü veli zaman geçtikçe öğretmenleri daha yakından tanımaktadır (B2).

Çizelge 3'te söz konusu ilköğretim okulunda 2006–2007 Öğretim yılında yapılan 1. veli toplantısına katılan velilere ilişkin veriler ele alınmıştır. Bu veriler veli toplantısı tutanaklarından elde edilmiştir.

Çizelge 3. 2006–2007 Öğretim Yılı 1. Veli toplantısına Katılan Velilerin Sayısı

Sınıf	1	2	3	4	5	6	7	8
Sınıfın Mevcudu	25	28	32	32	34	27	19	24
Veli Toplantısına Katılan Velilerin Sayısı	23	24	27	23	25	22	17	19
Veli Toplantısına Katılanların Yüzdesi	92	86	84	72	74	82	89	80

Çizelge 3'teki verilerle öğretmen ve veli görüşleri arasında tutarlık bulunmaktadır. Birinci sınıftan üçüncü sınıfa doğru veli toplantısına katılan velilerin sayısında azalma olduğu görülmektedir. 6–8. sınıflarda bir artış görünse de bunun sadece veli toplantıları ile sınırlı olduğu öğretmen ve veliler tarafından dile getirilmiştir. Birinci dönemde 1–5. sınıflarda iki ya da üç veli toplantısı gerçekleştirilmesine rağmen 6–8. sınıflarda sadece birer veli toplantısı gerçekleştirilmiştir. 6–8. sınıflarda haftalık görüşmelere velilerin katılmadığı ve bireysel görüşmelerin daha az olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca 1–5. sınıflarda düzenli olarak bireysel ve haftalık veli görüşmeleri yapılmaktadır. Öğretmen ve veliler haftalık veli görüşmelerinde 1–3. sınıflarda katılımın daha fazla olduğunu belirtmişlerdir. 1–5. sınıflarda okul-aile işbirliğinin daha iyi olduğu söylenebilir.

Velilerle iletişim kurma yöntem ve tekniklerine ilişkin öğretmen ve veli görüşleri ile veli toplantı tutanakları ve öğretmenler kurulu toplantısı tutanakları arasında tutarlık bulunmuştur. Öğretmenler kurulu toplantısında haftalık veli görüşmelerinin düzenlenmesi kararı alınmıştır. Bu kararın genel olarak uygulandığı dile getirilmiştir.

3. Okul-Aile İşbirliğinin Sağladığı/Sağlayacağı Yararlar

Öğretmenlere göre okul-aile işbirliğinin sağlayacağı yararlar şunlardır:

Okul-aile işbirliği öğrencinin başarısını ve psikolojisini olumlu yönde etkiler (A1-A9). Öğrenci motivasyonunu artırır ve öğrenciyi mutlu eder (A2-A9). Çocuğun okula bağlılığını artmasını, sorumluluk duygusunun gelişmesini (A3-A5) ve özgüven duygusunu olumlu yönde etkiler (A5). Öğrencide istedik yönde davranış değişikliğinin oluşmasına katkı sağlar. Çünkü çocuk ailesinin kendisiyle ilgilendiğinin, kendisinin yanında olduğunun (A7, A9) ve kendisinden haberdar olduğunun farkındadır (A1, A6).

Okul-aile işbirliği ailenin çocuğuna nasıl davranacağı ile bilgilenmesine olanak sağlamaktadır. Ailenin çocuğunu yönlendirmesini kolaylaştırır. Böylece aile çocuğuna karşı daha dikkatli davranır. Bazen ailenin evde çaresiz kaldığı sorunların çözülmesini kolaylaştırır (A1, A2, A4, A8, A9). Ailenin çocuğuna yakınlaşmasını, çocukla aile arasındaki bağların güçlenmesine (A3, A9), ailenin çocuğunu daha yakından tanınmasına ve çocuğundan haberdar olmasına katkı sağlar (A4-A6). Ayrıca herhangi bir konuda ailenin görüşü alındığında aile kendisine değer verildiği duygusunu yaşar ve mutlu olur (A7). Kısacası aileler ebeveynlik görevini yerine getirme huzurunu (A9) ve bu işbirliği sonucunda çocuğunun başarılı olması mutluluğunu yaşamaktadırlar (A7).

Okul-aile işbirliği öğretmenin işini kolaylaştırmaktadır. Çünkü bu işbirliği sonucunda öğrenci başarısı artmakta ve öğrencinin davranışlarında olumlu yönde değişimler oluşmaktadır (A1-A9). Öğretmenin tek başına her şeyi başarması çok zordur (A1-A4, A7-A9). Yapılacak gezilerde servis temini, ödev kontrolü gibi birçok konuda öğretmen velinin desteğini alır (A3). Bütün bunlarla birlikte okul-aile işbirliğiyle öğretmen çocuğu tüm yönleriyle tanımış olur (A2, A6, A7).

Okul-aile işbirliği okulun finansman bakımından rahatlamasını, başarısının artmasını ve yükünün hafiflenmesini sağlar (A1-A8). Çünkü veliler okulun işleyişi konusunda bilgi ve söz sahibi olurlarsa okula daha çok yardımcı olurlar. Okula karşı olan önyargıları ortadan kalkmış olur (A5). Eğer veliler okula inanırlarsa maddi ve manevi bakımdan okula destek olurlar (A6). Bazen üst yönetimin (Milli Eğitim Müdürlüğünün) çözemeyeceği sorunlar velilerin desteğiyle aşılabılır (A8).

Okul-aile işbirliği, okul kültürünün oluşmasına da katkıda bulunur ve “bizim okul” anlayışının yerleşmesini kolaylaştırır. Çünkü okul tüm üyelerinin katkısı ile başarıya ulaşır. Okulun paydaşlarında, okula karşı bir sahiplenme duygusunun oluşması (A7); öğrenci problemlerinin azalması (A2); okulun

sevilen bir ortam haline gelmesi ve olumlu bir okul ikliminin oluşmasını sağlar (A2, A7). Söz konusu işbirliği, okul imajı için de çok önemlidir. Eğitimin kalitesinin artması, okulun tercih edilen bir okul olmasını sağlar (A9).

Velilere göre ise okul-aile işbirliğinin sağlayacağı yararlar aşağıda belirtilmiştir:

Okul-aile işbirliği öğrenci başarısını ve psikolojisini olumlu yönde etkiler. Bunun sonucunda öğrenci mutlu olur (B1-B8). Çocuk velinin desteğini hisseder (B3, B6). Böylece çocuğun güven duygusu gelişir (B4, B7), motivasyonu artar (B5, B7). Bir veli, çocuğunun “Anne ne olur sınıf annesi ol”, dediğini dile getirmiştir (B8).

Okul-aile işbirliği sonucunda çocuğunun başarısının arttığını gören veli mutlu olur (B1-B3, B5-B8). Aile çocuğunun okuldaki durumundan haberdar olur (B2, B4, B6, B8). Veli okuldan edindiği bilgiler sonucunda çocuğunu daha iyi yönlendirebilir (B3, B5, B6). Ayrıca veli çocuğu için bir şeyler yapabilmenin mutluluğunu yaşar (B5, B7).

Okul-aile işbirliğiyle öğretmenin bazı sorumluluklarını aile üstlenmektedir. Bunun sonucunda da öğretmenin yükü hafiflemektedir (B1-B8). Öğretmenin tek başına başarılı olması zordur. Öğretmenin ödevlerde ve çeşitli etkinliklerde veli desteğine ihtiyacı vardır (B2, B4). Öğretmen çocuğun psikolojisini ve yaşadığı çevreyi daha iyi tanımış olur (B3). Okul-aile işbirliği öğrencinin başarısını olumlu etkilediğinden öğretmenin mutlu olmasını sağlamaktadır (B5, B8).

Okul-aile işbirliği başarılı bir okul profilinin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Öğrencilerin herhangi bir alandaki başarıları, dışarıda bireysel başarı olarak görülmez. Okulun başarısı olarak görülür. Olumlu bir okul iklimi oluşur (B1-B4, B6, B8). Velilerin çeşitli etkinliklerde görev almaları ve psikolojik olarak okulu desteklemeleri, okul için bir mutluluk (B3, B5, B6) ve övünç kaynağıdır (B3). Okul-aile işbirliği, okulun finansman açısından da rahatlamasına katkı sağlar (B2-B8). Kısacası, okul-aile işbirliğinin okulun bütün paydaşlarına çeşitli yararları vardır (B8).

4. Okul-Aile İşbirliğini Engelleyen Etkenler

Öğretmenlere göre okul-aile işbirliğini engelleyen etkenler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1. Anne ve babanın çalışıyor olması (A1, A3, A4); velilerin bazen işyerlerinden izin alamamaları (A6) okul-aile iletişimini sınırlandırmaktadır.

2. Bazı öğretmenler birkaç okulda derse girmektedirler. Bu nedenle bazen veli okula geldiğinde öğretmeni bulamamaktadır (A6).

3. Bazen velilerin kendi aralarındaki kulisleri de okul-aile işbirliğini olumsuz etkiler (A9).

4. Öğretmenin öğrenciye, veliye ya da ikisine birden eleştirel yaklaşımlarda bulunması, okul-aile işbirliğini olumsuz etkilemektedir (A2-A4). Bazı öğrenciler şikâyet edilecekleri korkusunu taşıyarak velisine toplantı yapılacağı bilgisini iletmemektedirler (A4, A6, A7).

5. Öğretmenlerin sert ve ilgisiz tavırları, okul-aile işbirliğine büyük ölçüde bir sınırlılık getirmektedir (A6, A9). Öğretmenler bazen, bilerek ya da farkında olmadan yoğun iş temposu içinde oldukları izlenimi yaratmaktadırlar, bu durum veliyi tedirgin etmekte ve iletişimi sınırlandırmaktadır (A9).

6. Toplum içinde rencide edilme kaygısı veliyi okuldan uzaklaştırmaktadır (A1, A4, A8, A9).

7. Bazı velilerin çekingен tavırları da okul-aile işbirliğini olumsuz etkilemektedir (A8). Çünkü okul resmi bir kurumdur. Öğretmenin karşısında kendisini ifade edemeyen veliler vardır (A8).

8. Ailenin eğitim düzeyinin düşük olmasından kaynaklanan okula karşı soğukluğun olması (A1).

9. Okula gidildiğinde para isteneceği kaygısı, okul-aile işbirliğini olumsuz yönde etkilemektedir (A5, A8). Çünkü para verememe ezikliğini yaşayan veliler vardır (A8).

10. Velinin isteklerinin dikkate alınmaması “zaten söylemlerimiz dikkate alınmamaktadır” düşüncesinin oluşmasına neden olmaktadır (A5).

Velilere göre ise okul-aile işbirliğini engelleyen etkenler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1. Öğretmenlerin velilere karşı sert (B6), resmi ve olumsuz tutumları okul-aile işbirliğini engellemektedir (B1). Bu durum velilerin öğretmen ile iletişim kurmasında çekingен davranmasına yol açmaktadır (B7, B8).

2. Bazı öğretmenler “Her şeyi öğretmen bilir” anlayışını sergilemektedirler. Bu durum velilerin fikirlerine değer verilmediği izleniminin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (B6).

3. Veli toplantısı ifadesi, “kesin yine para isteyecekler, kitap aldıracaklar, çocuğumu şikâyet edecekler” gibi olumsuz bakış açılarını çağrıştırmaktadır (B4, B7).

4. Bazı velilerin, okula yapılan yardımların yerinde kullanılıp-kullanılmadığı konusunda, güvensizlikleri vardır. Çünkü söz konusu veliler okula gelmedikleri için yapılan yardımların nerelere harcandığını görememektedirler. “Ne yapılıyor ki” anlayışı oluşmaktadır (B1, B2, B4, B5).

5. Okul-aile birliklerinin sık sık yardım talep etmeleri ve yardım oranlarının bazen fazla olması maddi durumu alt düzey gelir grubundaki velileri zor durumda bırakmaktadır (B3, B7). Bu veliler de okula yardımda bulunmak istemektedirler ancak yardım yapamadıkları için eziklik yaşamaktadırlar (B3, B5, B7).

Okul-aile işbirliğini engelleyen etkenlere ilişkin öğretmen ve veli görüşleri arasında tutarlık bulunmaktadır.

5. Etkili Bir Okul-Aile İşbirliğinin Gerçekleştirilmesi İçin Yapılabilecek Çalışmalar

Öğretmenlere göre etkili bir okul-aile işbirliği için yapılabilecek çalışmalar şunlardır:

1. Panayır, piknik, uçurtma şenliği, gezi, müsamere, belirli gün ve haftalar gibi değişik etkinliklere velilerin katılımı sağlanmalıdır (A1, A3, A4, A6, A7, A8). Ayrıca sağlıklı yaşam koşusu, tiyatro günü, okul-veli korusu gibi sosyal ve kültürel etkinlikler de yapılabilir (A8). Bu durum öğrenci-veli-öğretmen-okul iletişimini güçlendirir (A3). Velilere etkinlikler yoluyla çeşitli görevler (sorumluluklar) verilebilir (A4). Etkinliklere okulun tüm paydaşlarının katılımı sağlanmalıdır (A6).

2. Belli aralıklarla velilere bilgilendirme amaçlı bültenler gönderilebilir (A2).

3. Okulda kazandırılması amaçlanan davranışların evden desteklenmesi için velilere yönelik eğitimler yapılmalıdır (A1, A2, A4).

4. Velilerle iletişimde olumlu bir dil kullanılmalıdır (A3). Veliler samimi ve güler yüzle karşılanmalıdır. Velilere sempatik davranılmalıdır (A5, A7, A9).

5. Mutlu ve sevindirici haberlerin verilmesi amacıyla da veliler okula davet edilmelidir (A5).

6. Velilerle görüşmelerin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için tüm paydaşların uygun zamanlarının göz önünde bulundurulması gerekir (A9). Ayrıca velilerin okulun işleyişinden haberdar olması gerekir (A2, A3, A7).

7. Bazı kararların alınmasında velilerin de karara katılımı sağlanmalıdır. Velilerin görüşlerine değer verilmelidir (A5).

8. Okulun veliye iyi tanıtılması gerekir. Veliler okulda öğrenciye yönelik iyi çalışmaların yapıldığına inanırlarsa okula daha çok katkıda bulunacaklardır. Bunun sağlanmanın önemli yollarından biri okulda çeşitli etkinliklerin gerçekleştirilmesidir (A7).

9. Okul-aile işbirliğine ilişkin ortak bir okul kültürü oluşturulmalıdır. Okul-aile işbirliğinin kurumsallaşması sağlanmalıdır (A7).

10.Veli toplantılarına gerekli durumlarda öğrencilerin katılımı da sağlanmalıdır (A4, A6).

11.Velilere kendilerinin eğitimin önemli bir parçası oldukları hissettirilmelidir (A7).

12.Okul-aile iletişiminin periyodik olarak gerçekleştirilmesi için hem öğretmenler için hem de veliler için iletişim ve işbirliği zorunlu hale getirilmelidir. Veli toplantıları daha sık yapılabilir (A6).

13.Okula yapılan yardımların nerelere harcandığına ilişkin bilgiler panolarda sergilenebilir. Şeffaflığın sağlanması okul-aile işbirliği için önemlidir (A5). Sadece okula maddi kazanç getirmek amacıyla okul-aile işbirliği yoluna gidilmemelidir. Maddi durumu iyi olmayan veliler okula katkıda bulunmaları için fazla zorlanmamalıdır (A7).

Velilere göre ise etkili bir okul-aile işbirliği için yapılabilecek çalışmalar şunlardır:

1. Daha sık veli toplantıları yapılmalıdır (B1, B3, B7, B8). Öğretmenler ayda en az bir defa veli toplantısı yapmalıdırlar (B4, B5, B7). Toplantılara katılım zorunlu olmalıdır (B5).

2. Çeşitli etkinlikler düzenlenerek velilerin katılımı sağlanmalıdır. Günübürlük geziler düzenlenebilir (B1, B5, B7).

3. Okula yapılan yardımların nerelere harcandığı ile ilgili bilgiler panolara asılmalıdır. Gerektiğinde bu bilgiler okula gelemeyen velilere ulaştırılmalıdır (B2).

4. Okullarda istek ve dilek kutuları bulunmalıdır. Çünkü öğretmenleri ve okul yöneticilerini her zaman meşgul etmek iyi değildir. Ayrıca bazen veliler, sözlü olarak düşüncelerini yeterince dile getirememektedirler (B3).

5. Öğretmenler öğrencileri aşağılayıcı tavırlardan kaçınmalıdır. Daha samimi ve sempatik davranmalıdır (B4, B8).

6. Velilerle iyi diyalog kurulmalıdır. İyi bir diyalog, “her şeyi öğretmen bilir” imajının değişmesine katkıda bulunacaktır (B6).

7. Bazen veli toplantılarına çocukların da katılımı sağlanmalıdır (B4, B5).

8. Velilere yönelik çeşitli seminerler verilmelidir. Özellikle çeşitli kurslara katılan öğretmenler velilere yönelik seminerler düzenleyebilirler (B6).

Etkili bir okul-aile işbirliği için yapılabilecek çalışmalara ilişkin öğretmen ve veli görüşleri arasında tutarlık bulunmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma bulgularına dayalı olarak ulaşılan sonuçlar, öz olarak, aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

1. Çocuğun eğitiminde öğretmenin ya da okulun tek başına yeterli olduğunu söylemek zordur. Bu nedenle eğitimin ayrılmaz bir parçası olan ailelerin desteğine ihtiyaç vardır.

2. Öğretmen-veli iletişimde çeşitli yöntem ve teknikler kullanılmaktadır. Bu iletişimde en çok tercih edilen yöntem ve tekniğin bireysel görüşmeler olduğu söylenebilir. Ancak en etkili yöntem ve teknik durumdan duruma değişebilir.

3. Okul-aile işbirliğinin okulun tüm paydaşlarına çeşitli yararları vardır. Bu işbirliğinin en önemli yararlarından birisinin, öğrenci başarısını ve psikolojisini olumlu yönde etkileme olduğu söylenebilir.

4. Okul-aile işbirliğini sınırlayan çeşitli etkenler vardır. Bu etkenlerin başlıcaları: “Velilerin yeterince okula uğrayamamaları, okulun para isteyeceği kaygısı, bazı öğretmenlerin velilere karşı sert ve resmi tutumları” şeklinde sıralanabilir.

Bu araştırmada elde edilen bulgular ışığında sürdürülebilir bir okul-aile işbirliğinin sağlanabilmesine yönelik olarak aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

1. Okul-aile iletişimde olumlu bir dil kullanılmalıdır. Okul ailelere değer verdiğini hissettirilmelidir.
2. Okul-aile işbirliği kurumsallaştırılmalıdır. Okul-aile işbirliğine yönelik ana ilkeler belirlenip, uygulanmalıdır.
3. Okulda çeşitli etkinlikler düzenlenmeli ve velilerin etkinliklere aktif katılımları sağlanmalıdır.
4. Okul kendisini velilere iyi tanıtmalıdır. Okulda yapılan çalışmalardan veliler haberdar edilmelidir.
5. Özellikle okula gelemeyen velilere okul-aile birliklerinin yaptıkları harcamalara ilişkin bilgiler ulaştırılmalıdır.
6. Okullarda veli istek ve dilek kutularına yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Aydın, İ. (2005). Okul Çevre İlişkileri. Y. Özden (Ed.), **Eğitim ve Okul Yöneticiliği El Kitabı** (ss.161–185). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Çelenk, S. (2003). Okul Başarısının Ön Koşulu: Okul Aile Dayanışması”. **İlköğretim-Online**. 2(2), 28–34. <http://www.ilkogretim-online.org.tr> (11 Aralık 2006).
- Çelik, V. (2005). **Sınıf Yönetimi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Demirbulak, D. (2000). Veli-Öğretmen Görüşmeleri İle İlgili Bir Çalışma. **Milli Eğitim**. 146. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/146/demirbulak.htm> (11 Aralık 2006).
- EARGED. (2005). **Öğrenci-Veli-Okul Sözleşmesi**. Genelge Numarası: 2005/92
- Fidan, N. ve Erden, M. (1993). **Eğitime Giriş**. Ankara: Meteksan Matbaacılık.
- Gümüşeli, A.İ. (2004). Ailenin Katılım ve Desteğinin Öğrenci Başarısına Etkisi. **Özel Okullar Birliği Bülteni**. 2(6), 14–17. www.agumuseli.com/dokumanlar/makale/ailekatilimiogrencibasarisipdf (11 Aralık 2006).
- <http://eskisehir.meb.gov.tr/istatistik.html> (19 Aralık 2006).
- İlköğretim Genel Müdürlüğü. (2006). **Öğrenci-Veli-Okul İlişkileri**. Genelge Numarası: 2006/36
- Kolay, Y. (2004). Okul-Aile-Çevre İş Birliğinin Eğitim Sistemindeki Yeri ve Önemi. **Milli Eğitim**. 164. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/164/kolay.html> (11 Aralık 2006).

- Resmi Gazete. (24.06.1973). **Milli Eğitim Temel Kanunu**. 24.06.1973, 1739/14574
- Resmi Gazete. (2003). **Milli Eğitim İlköğretim Kurumları Yönetmeliği**. 27.08.2003/ 25212, Ek ve Değişiklikler: 21.10.2004/25620 RG, 24.06.2005/25855 RG, 02.05.2006/26156 RG.
- Resmi Gazete. (2005). **Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği**. 13.01.2005/25699
- Resmi Gazete. (2005). **Milli Eğitim Bakanlığı Okul Aile Birliği Yönetmeliği**. 31.05.2005/25831
- Sarıtaş, M. (2005). Öğretmen-Veli Görüşmelerinin Yönetimi. M. Şişman ve S. Turan (Editörler), **Sınıf Yönetimi** (ss.233–262). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Şişman, M. (2001). **Öğretmenliğe Giriş**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Şişman, M. (2002). **Eğitimde Mükemmellik Arayışı Etkili Okullar**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Tutkun, Ö.F. Ve Köksal, E.A. (2002). Okul-Aile İşbirliğinde Yeni Yaklaşımlar. **Eğitim Araştırmaları**. 8, 216–224.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Seçkin Yayıncılık.